

УДК 336.77

Чайковський Я.

РОЗВИТОК І СУЧАСНИЙ СТАН БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

Проаналізовано динаміку загальних активів і кредитного портфеля банків України за період 2005–2012 рр. Досліджено зміни у структурі кредитних вкладень банківських установ щодо видів валют та цільового спрямування нефінансовим корпораціям і домашнім господарствам, за видами економічної діяльності і строками погашення. Виявлено позитивні та негативні тенденції банківської діяльності у сфері кредитування. Обґрунтовано перспективи розширення та вдосконалення системи банківського кредитування.

Ключові слова: банківська установа; депозитні корпорації; банківське кредитування; кредитний портфель; нефінансові корпорації; домашні господарства.

В економіці сучасної України зберігається значення системи банківського кредитування, котра дає змогу позичальникам використовувати значні залучені ресурси для забезпечення розширеного відтворення і споживання.

Однак відсутність чіткої організації кредитування, разом з іншими чинниками, не дає можливості як банківським установам, так і позичальникам широко використати кредити для розвитку своєї діяльності та споживання.

У банківській практиці нагромадилось чимало проблем, пов'язаних з порушенням принципів кредитування: повернення, терміновості, забезпеченості, платності, цільової спрямованості; кредит знизив свої стимулюючі якості.

У зв'язку з цим основну увагу необхідно зосередити на виявленні тих тенденцій, котрі в даний час переважають у кредитних взаємовідносинах банків з клієнтами, та на пошук шляхів удосконалення організації системи банківського кредитування.

Вивченню питань кредитування банківськими установами позичальників присвячено значну кількість праць вітчизняних і зарубіжних науковців. Суттєві надбання у дослідженні цих питань належать таким вітчизня-

ним вченим, як О. І. Воробйова [3], Т. Ф. Григораш[4], О. В. Дзюблук [5], Н. К. Жукова [6], Н. В. Зражевська [6], С. С. Пільгуй [4], Л. О. Примостка [7], Д. В. Смолич [8], Н. М. Чиж [8] та ін. Водночас виникає потреба подальшого дослідження практики та розвитку банківського кредитування позичальників у сучасних умовах.

Метою статті є аналіз сучасного стану банківського кредитування позичальників в Україні, виявлення тенденцій та обґрунтування перспектив удосконалення системи банківського кредитування.

За останні роки у розвитку банківського кредитування простежуються позитивні та негативні тенденції, котрі відображають окремі сторони кредитного процесу.

Кредити, надані резидентам депозитними корпораціями, зросли за 2008 р. на 72,0%, а за 2009 р. знизились на 1,5%. За підсумками 2010 р., залишки за кредитами, наданими резидентам, зросли на 1,3%, або на 9528 млн. грн., у 2011 р. – на 9,4%, або на 68986 млн. грн., за 2012 р. – на 1,7%, або на 13333 млн. грн. За станом на 01.01.2013 р. кредити, надані резидентам, становили 815142 млн. грн. (табл. 1) [2, с. 42].

Таблиця 1

Кредити, надані депозитними корпораціями резидентам*

Показники	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.
1. Кредити, надані резидентам, млн. грн.	734022	723295	732823	801809	815142
2. Зростання кількості кредитів, наданих резидентам, %	+72,0	-1,5	+1,3	+9,4	+1,7

* Джерело: Бюлетень Національного банку України. – 2013. – № 2. – С. 133.

Повільні темпи нарощування кредитування у 2012 р. можна пояснити різноспрямованою динамікою зростання кредитів відповідно до секторів економіки та видів валют [2, с. 42].

Протягом 2010–2012 рр. кредитування здійснювалося переважно в національній валюті (табл. 2).

За 2010 р. залишки за кредитами в національній валюті збільшилися на 11,2%, або на 39983 млн. грн., – до 395504 млн. грн., у 2011 р. – на 21,0%, або на 83092 млн. грн., – до 478596 млн. грн., у 2012 р. – на 7,7%, або на 36984 млн. грн., – до 515580 млн. грн. Натомість залишки за кредитами в іноземній валюті зменшилися у 2010 р. на 30455 млн. грн., або на 8,3%, – до 337319 млн. грн., у 2011 р. – на 14106 млн. грн., або на 2,2%, – до 323213 млрд. грн., у 2012 р. – на 23651 млн. грн., або на 6,0%, – до

299562 млн. грн. Це поліпшило структуру кредитного портфеля за видами валют і сприяло зниженню доларизації економіки. Так, питома вага кредитів у національній валюті зросла за 2010 р. до 54,0% порівняно з 49,2% на кінець 2009 р., за 2011 р. – до 59,7%, за 2012 р. – до 63,3% (див. табл. 2).

Таблиця 2

**Кредити, надані депозитними корпораціями резидентам,
відповідно до валют***

Період	Усього	У національній валюті		В іноземній валюті	
		млн. грн.	%	млн. грн.	%
2005	143423	81279	56,7	62144	43,3
2006	245230	123787	50,5	121443	49,5
2007	426867	213802	50,1	213065	49,9
2008	734022	300220	40,9	433801	59,1
2009	723295	355521	49,2	367774	50,8
2010	732823	395504	54,0	337319	46,0
2011	801809	478596	59,7	323213	40,3
2012	815142	515580	63,3	299562	36,7

* Джерело: Бюлетень Національного банку України. – 2013. – № 2. – С. 134.

За строками погашення найсуттєвіше нарощування спостерігалось за кредитами до 1 року. За 2010 р. вони зросли на 5,1%, або на 11798 млн. грн., за 2011 р. – на 22,5%, або на 54650 млн. грн., за 2012 р. – на 15,7%, або на 46815 млн. грн. Залишки за кредитами від 1 до 5 років збільшилися в 2010 р. на 3,3%, або на 8906 млн. грн., у 2011 р. – на 9,2%, або на 25397 млн. грн., у 2012 р. зменшилися на 2,2%, або на 6491 млн. грн. Водночас залишки на рахунках строком більш ніж 5 років скорочувалися. Так, кредитні вкладення зі строком понад 5 років зменшилися у 2010 р. на 5,0%, або на 11177 млн. грн., у 2011 р. – на 5,2%, або на 11061 млн. грн., у 2012 р. – на 13,3%, або на 26991 млн. грн. У наслідок цього на кінець 2010 р. у структурі кредитного портфеля зросла питома вага короткострокових кредитів до 33,1% порівняно з 31,9% у 2009 р., у 2011 р. – до 37,1%, у 2012 р. – до 42,2%. Питома вага кредитів від 1 до 5 років у 2011 р. становила 37,5% і залишалася практично на рівні 2010 р. – 37,6%, а у 2012 р. скоротилася до 36,1%. У 2010 р. частка кредитів зі строком понад 5 років скоротилася до 29,3%, у 2011 р. – до 25,4%, а у 2012 р. – до 21,6% (табл. 3).

Таблиця 3

**Кредити, надані депозитними корпораціями резидентам,
відповідно до строків погашення***

Період	Усього	До 1 року		Від 1 до 5 років		Більше 5 років	
		млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
2005	143423	54823	38,2	88601	61,8	–	–
2006	245230	86197	35,2	159033	64,8	–	–
2007	426867	131505	30,8	181311	42,5	114052	26,7
2008	734022	222033	30,2	278581	38,0	233408	31,8
2009	723295	230974	31,9	266699	36,9	225623	31,2
2010	732823	242772	33,1	275605	37,6	214446	29,3
2011	801809	297422	37,1	301002	37,5	203385	25,4
2012	815142	344237	42,2	294511	36,1	176394	21,6

* Джерело: Бюлетень Національного банку України. – 2013. – № 2. – С. 134.

Збільшення кредитів, наданих резидентам у 2010–2012 рр., відбувалося за рахунок сектору нефінансових корпорацій. За 2010 р. залишки за ними збільшилися на 8,4%, або на 38746 млн. грн., за 2011 р. – на 14,9%, або на 74584 млн. грн. З початку 2012 р. залишки кредитів, наданих нефінансовим корпораціям, збільшилися на 29880 млн. грн., або на 5,2%, – до 605425 млн. грн. Їхня частка збільшилася за 2012 р. на 2,5% – до 74,3% (табл. 4).

Таблиця 4

**Кредити, надані депозитними корпораціями резидентам,
відповідно до нефінансових корпорацій і домашніх господарств***

Період	Усього	Нефінансові корпорації		Домашні господарства	
		млн. грн.	%	млн. грн.	%
2005	143423	106078	74,0	35659	24,9
2006	245230	160503	65,5	82010	33,5
2007	426867	260476	61,0	160386	37,6
2008	734022	443665	60,5	280490	38,2
2009	723295	462215	63,9	241249	33,4
2010	732823	500961	68,4	209538	28,6
2011	801809	575545	71,8	201224	25,1
2012	815142	605425	74,3	187629	23,0

* Джерело: Бюлетень Національного банку України. – 2013. – № 2. – С. 133.

Висхідна динаміка залишків за кредитами нефінансовим корпораціям була зумовлена позитивними тенденціями розширення ресурсної бази банків, а також поліпшенням фінансового стану суб'єктів господарювання.

Основним джерелом збільшення кредитування було нарощування кредитів у національній валюті, заборгованість за якими зростала у 2010–2012 рр. Так, заборгованість за кредитами нефінансовим корпораціям за 2010 р. збільшилась на 39022 млн. грн., або на 14,4%, за 2011 р. – на 58834 млн. грн., або на 18,9%, за 2012 р. – на 23384 млн. грн., або на 6,3% (табл. 5).

Таблиця 5

**Кредити, надані депозитними корпораціями
нефінансовим корпораціям, відповідно до видів у розрізі валют***

Період	Усього	У національній валюті		В іноземній валюті	
		млн. грн.	%	млн. грн.	%
2005	106078	64745	61,0	41333	39,0
2006	160503	91307	56,9	69196	43,1
2007	260476	151135	58,0	109341	42,0
2008	443665	214774	48,4	228891	51,6
2009	462215	271907	58,8	190308	41,2
2010	500961	310929	62,1	190032	37,9
2011	575545	369763	64,3	205782	35,7
2012	605425	393147	64,9	212278	35,1

* Джерело: Бюлетень Національного банку України. – 2013. – № 2. – С. 140.

Кредитування в іноземній валюті протягом 2010–2012 рр. було більш стриманим. За результатами діяльності 2010 р., заборгованість за кредитами в іноземній валюті нефінансовим корпораціям за 2010 р. скоротилася на 276 млн. грн., або на 0,1%. За 2011 р. кредити нефінансовим корпораціям в іноземній валюті зросли на 15750 млн. грн., або на 8,3%, за 2012 р. – на 6496 млн. грн., або на 3,2% (див. табл. 5). Помірне кредитування сектору нефінансових корпорацій в іноземній валюті можна пояснити наявністю значних зовнішніх ризиків [2, с. 43]. Це поліпшило структуру кредитів за видами валют – частка кредитів у загальному обсязі кредитування сектору нефінансових корпорацій підвищилася з 58,8% у 2009 р. до 62,1% у 2010 р., до 64,3% у 2011 р. і до 64,9% у 2012 р.

За строком користування найбільше зростання у 2012 р. спостерігалось за кредитами нефінансовим корпораціям на строк до 1 року – 18,0% і скорочення кредитів із строком погашення від 1 року до 5 років – на 3,9% та кредитів, наданих на строк більш ніж 5 років, – на 7,6%. Це вплинуло

на зміну строкової структури кредитних вкладень. Питома вага залишків за кредитами строком до 1 року збільшилася на 5,3%. Їхня питома вага є найбільшою і становить 49,0%. Відповідно частка за кредитами строком від 1 року до 5 років зменшилася до 38,8%. Частка кредитів строком більш ніж 5 років у кредитному портфелі нефінансових корпорацій становила 12,2%, зменшившись порівняно з 2011 р. на 1,7% (табл. 6).

Таблиця 6

**Кредити, надані депозитними корпораціями
нефінансовим корпораціям, відповідно до строків погашення**
[2, с. 139]

Період	Усього	До 1 року		Від 1 до 5 років		Більше 5 років	
		млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
2005	106078	47028	44,3	59050	55,7	–	–
2006	160503	72050	44,9	88452	55,1	–	–
2007	260476	107921	41,4	128239	49,2	24315	9,3
2008	443665	190299	42,9	203247	45,8	50119	11,3
2009	462215	199323	43,1	206536	44,7	56356	12,2
2010	500961	208201	41,6	224112	44,7	68647	13,7
2011	575545	251298	43,7	244410	42,5	79837	13,9
2012	605425	296547	49,0	235171	38,8	73707	12,2

За видами економічної діяльності найбільше зростання спостерігалося за кредитами, наданими добувній промисловості, – на 37,0%. Протягом 2012 р. спостерігалось також зростання за кредитами, наданими корпораціям, що займаються операціями з нерухомим майном, – на 15,2%, сільськогосподарським корпораціям – на 6,9%, торгівлі – на 5,4%, переробній промисловості – на 1,3% та ін. Водночас залишки кредитів, наданих корпораціям будівництва, зменшилися на 16,2% [1, с. 154; 2, с. 143].

Перевага банками надавалася кредитуванню підприємств торгівлі (36,4% від загального обсягу залишків за кредитами сектору нефінансових корпорацій), переробної промисловості (20,8%), а також операцій з нерухомим майном, оренди, інжинірингу та надання послуг підприємцям (17,4%) (рис. 1). Саме цими видами економічної діяльності було забезпечено 89,3% загального приросту заборгованості за кредитами, наданими нефінансовим корпораціям.

Традиційно в структурі кредитів за цільовим призначенням переважали вкладення в поточну діяльність. Їхня частка в загальному обсязі залишків за кредитами, наданими сектору нефінансових корпорацій, унаслідок зниження активізації кредитування інвестиційної діяльності зростала

впродовж 2010–2012 рр. і на 01.01.2013 р. становила 85,3%, збільшившись загалом за 2012 р. на 1,2%. Частка кредитів в інвестиційну діяльність становила 13,5% (табл. 7) [2, с. 43].

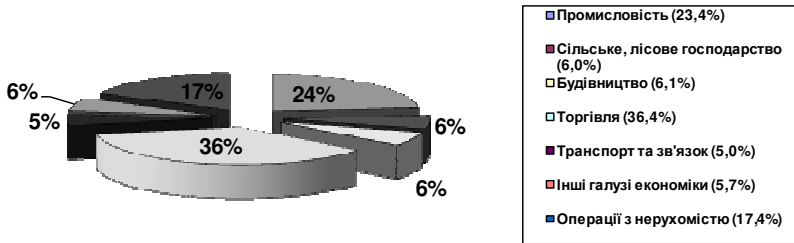

Рис. 1. Структура кредитів, наданих депозитними корпораціями нефінансовим корпораціям, за станом на 01.01.2013 р. (за видами економічної діяльності) [3, с. 143]

Таблиця 7

Кредити, надані депозитними корпораціями нефінансовим корпораціям, за цільовим спрямуванням [2, с. 141]

Період	Усього	Кредити в поточну діяльність		На придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості		Інші кредити в інвестиційну діяльність	
		млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
2005	106078	–	–	–	–	–	–
2006	160503	137516	85,7	6405	4,0	16582	10,3
2007	260476	217271	83,4	10618	4,1	32587	12,5
2008	443665	359140	81,0	18262	4,1	66263	14,9
2009	462215	373759	80,9	17670	3,8	70786	15,3
2010	500961	415706	83,0	13612	2,7	71643	14,3
2011	575545	484243	84,1	10318	1,8	80985	14,1
2012	605425	516320	85,3	7467	1,2	81638	13,5

Кредити, надані домашнім господарствам, скорочувалися четвертий рік поспіль. У 2010 і 2012 р. відбувалося скорочення за всіма цільовими кредитами. За станом на 01.01.2013 р. залишки за ними становили 187629 млн. грн. і зменшилися за 2012 р. на 6,8%, або на 13595 млн. грн. (у 2011 р. – на 4,0%, або на 8314 млн. грн.). Це відбулося за рахунок зме-

шнення споживчих кредитів – на 1181 млн. грн., або на 0,9%, кредитів на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості – на 12020 млн. грн., або на 17,1%, та інших кредитів – на 394 млн. грн., або на 8,6% (табл. 8).

Таблиця 8

**Кредити, надані депозитними корпораціями
домашнім господарствам, за цільовим спрямуванням**
[2, с. 149]

Період	Усього	Споживчі кредити		На придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості		Інші кредити	
		млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
2005	35659	–	–	–	–	–	–
2006	82010	58453	71,3	20412	24,9	3145	3,8
2007	160386	115032	71,7	40778	25,4	4577	2,9
2008	280490	186088	66,3	88352	31,5	6050	2,2
2009	241249	137113	56,8	98792	41,0	5343	2,2
2010	209538	122942	58,7	81953	39,1	4643	0,2
2011	201224	126192	62,7	70447	35,0	4585	2,3
2012	187629	125011	66,6	58427	31,1	4191	2,3

За видами валют у 2006–2011 рр. переважали кредити в іноземній валюті. Протягом 2012 р. тривала реструктуризація кредитів домашнім господарствам за валютами. Так, зростання кредитів, наданих сектору домашніх господарств, відбувалося винятково в національній валюті (з початку 2012 р. – на 18,5%, або на 16015 млн. грн.). Водночас в умовах заборони споживчого кредитування населення в іноземній валюті та реструктуризації іпотечних кредитів тривало зниження залишків за кредитами, наданими сектору домашніх господарств, в іноземній валюті [2, с. 44]. Так, у 2012 р. обсяг кредитів домашнім господарствам в іноземній валюті зменшився на 25,9%, або на 29609 млн. грн. Таким чином, за підсумками 2012 р., кардинально змінилася структура кредитів домашнім господарствам за видами валют: частка кредитів у національній валюті зросла до 54,7% порівняно з 43,1% у 2011 р. і перевищила частку кредитів в іноземній валюті (45,3%) (табл. 9) [2, с. 44].

Кредитування сектору домашніх господарств у 2012 р. здійснювалося переважно від 1 до 5 років і на короткотривалий строк. Так, протягом 2012 р. залишки за кредитами на строк від 1 до 5 років зросли на

4366 млн. грн., або на 10,1%, що призвело до збільшення їхньої частки в загальному обсязі кредитування домашніх господарств на 3,9% – до 25,3%. Залишки за короткостроковими кредитами, наданими домашнім господарствам, з початку 2012 р. зросли на 2701 млн. грн., або на 7,5%, що призвело до збільшення їхньої частки в загальному обсязі кредитування домашніх господарств на 2,7% – до 20,5%. Довгострокові кредитні вкладення у 2012 р. мали низхідну динаміку. У 2012 р. відбулося скорочення кредитів на строк більш ніж 5 років – на 20663 млн. грн., або на 16,9%. Водночас їхня частка залишалася найбільшою у структурі і становила 54,2% (у 2011 р. – 60,8%) (табл. 10) [2, с. 44].

Таблиця 9

**Кредити, надані депозитними корпораціями
домашнім господарствам, відповідно до видів валют**
[2, с. 150]

Період	Усього	У національній валюті		В іноземній валюті	
		млн. грн.	%	млн. грн.	%
2005	35659	–	–	–	–
2006	82010	31655	38,6	50355	61,4
2007	160386	59739	37,2	100647	62,8
2008	280490	78822	28,1	201668	71,9
2009	241249	66669	27,6	174580	72,4
2010	209538	64758	30,9	144780	69,1
2011	201224	86675	43,1	114549	56,9
2012	187629	102690	54,7	84940	45,3

Таблиця 10

**Кредити, надані депозитними корпораціями
домашнім господарствам, відповідно до строків погашення**
[1, с. 162; 2, с. 151]

Період	Усього	До 1 року		Від 1 року до 5 років		Більше 5 років	
		млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
2011	201224	35869	17,8	43046	21,4	122309	60,8
2012	187629	38570	20,5	47412	25,3	101646	54,2

Проведений аналіз дає змогу зробити такі висновки:

1. Протягом 2008–2012 рр. кредитна активність банків була нерівномірною. Перевага надавалася короткостроковим вкладенням до 1 року та кредитам від 1 до 5 років. У 2010–2012 рр. підтримка економіки банками здійснювалася переважно в національній валюті.

2. Здебільшого нарощування кредитування відбувалося за рахунок сектору нефінансових корпорацій. Кредити, надані сектору нефінансових корпорацій, залишались найбільшою складовою у структурі кредитування резидентів. Серед кредитів, наданих нефінансовим корпораціям, протягом 2009–2012 рр. збільшилася частка кредитів у національній валюті, а в іноземній валюті – зменшилися.

3. Залишки за кредитами, наданими сектору домашніх господарств, знижувалися четвертий рік поспіль – з 2009 по 2012 р. Відбувалося зростання кредитів, наданих домашнім господарствам, у національній валюті (протягом 2011–2012 рр.) та їхнє скорочення в іноземній (протягом 2009–2012 рр.), що сприяло зниженню валютного курсу. У 2012 р. частка кредитів домашніх господарств у гривнях значно перевищила частку кредитів в іноземній валюті.

4. Для удосконалення системи банківського кредитування позичальників необхідно ухвалити Закон України «Про банківське кредитування» з урахуванням об'єктивних законів функціонування кредиту, принципів та умов організації кредитування, де визначити як відповідальність банку, так і позичальника та ін.

5. Банківським установам необхідно вдосконалювати внутрішню нормативну базу з питань кредитування.

6. Успішне здійснення кредитних операцій установами банків і можливість одержання кредитів суб'єктами господарювання значною мірою залежать від кредитоспроможності позичальників.

7. Створити в країні систему кредитування, спрямовану на стимулювання виробництва, розвиток інвестицій, що базувалися б на більш якісному плануванні потреб підприємств у залучених коштах. Звернути увагу на формування у цій системі нових схем кредитування, спрямованих на реалізацію сутнісних рис кредиту та забезпечення інтересів учасників кредитної операції.

8. Здійснити адаптацію міжнародного досвіду кредитування до української банківської практики, звернувши особливу увагу на розвиток кредитних ліній, овердрафтів, контокоренту, консорціумних кредитів.

9. Забезпечити дотримання принципів, пов'язаних з умовами банківського кредитування.

10. Визначати та адекватно оцінювати чинники, котрі впливають на рівень кредитного ризику. Оптимізувати кредитний портфель з точки зору кредитних ризиків, складу клієнтів і структури кредитів.

Ці пропозиції сприяли б дотриманню принципів кредитування, зниженню ризиків у взаємовідносинах банку з позичальниками.

The dynamics of total assets and loan portfolio of banks of Ukraine for the period of 2005–2012 have been analyzed. The change in the structure of the credit portfolio of banking institutions by type of currency and the target directions of non-financial corporations and households, by type of economic activity and maturities are investigated. The positive and negative trends in the field of banking credit are detected. The perspectives of expansion and improvement of bank lending have been substantiated.

Key words: banking institution; depository corporations; bank lending; credit portfolio; households; non-financial corporations.

Проаналізована динаміка обсягів активів і кредитного портфеля банків України за період 2005–2012 рр. Вивчено зміни в структурі кредитних вкладень банківських установ за типом валют і цільових напрямків нефінансовим корпораціям і домашнім господарствам, по видах економічної діяльності і строках погашення. Виявлені позитивні та негативні тенденції банківської діяльності в сфері кредитування. Обґрунтовано перспективи розширення і вдосконалення системи банківського кредитування.

Ключевые слова: банковское учреждение; депозитные корпорации; банковское кредитование; кредитный портфель; домашние хозяйства; нефинансовые корпорации.

Література

1. Бюллетень Національного банку України. – 2012. – № 2. – 232 с.
2. Бюллетень Національного банку України. – 2013. – № 2. – 221 с.
3. Воробйова О. І. Особливості становлення та розвитку банківського кредитування в Україні [Електронний ресурс] / О. І. Воробйова. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Nvfbi/2010_1/0110st9.pdf.
4. Григораш Т. Ф. Банківське кредитування в Україні: сучасний стан, основні проблеми та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс] / Т. Ф. Григораш, С. С. Пільгуй // Економічний простір. – 2012. – № 62. – С. 119–124. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ekpr/2012_62/statii/17.pdf
5. Дзюблук О. В. Оптимізація управління ризиком портфеля кредитних вкладень банку в контексті подолання наслідків світової фінансової кризи [Електронний ресурс] / О. В. Дзюблук // Вісник ТНЕУ. – 2011. – № 2. – С. 21–30. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vtneu/2011_2/2_2011/02Dzbl.pdf.
6. Жукова Н. К. Сучасний стан ринку банківських кредитів в Україні [Електронний ресурс] / Н. К. Жукова, Н. В. Зражевська // Економічний часопис – XXI. – 2011. – № 5–6. – С. 54–57. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/ech/2011_5-6/2011_5_6/54_57.pdf.
7. Примостка Л. О. Сучасний стан та тенденції банківського кредитування [Електронний ресурс] / Л. О. Примостка // Фінанси, облік і аудит. – 2010. – Вип. 15. – С. 163–170. – Режим доступу: http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/273/1/15_19.pdf.
8. Чиж Н. М. Сучасний стан банківського кредитування в Україні [Електронний ресурс] / Н. М. Чиж, Д. В. Смолич // Економічний форум. – 2011. – № 2. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/ekfor/2011_2/63.pdf.